52 پرسیاری

فەلسەفی و لۆژیکی

بۆ منداڵان

قۆناخی بنەڕەتی

نووسینی

کەریم مستەفا

هەولێر - کوردستان

www.komak.nu

www.p4ckurd.net

" هەرگیز ستایشی وەڵام مەکە، بەڵام هەمیشە ڕێز لە پرسیار بگرە! "

لە ڕۆمانی ((هەلەو، کێ لێرەیە؟)) نووسینی، یوستەین گاردەر، 1996 ئۆسلۆ

ناوی کتێب: 52 پرسیاری فەلسەفی، لۆژیکی

نووسینی: کەریم مستەفا

وێنەی بەرگ: محەمەد عوسمان (حەمە زانکۆ)

وەشانی: کۆمەک

چاپخانەی: چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە - هەولێر

چاپی دووەم 2009 هەولێر

ڕوونکردنەوە

هەموو ئەوانەی لەگەڵ منداڵاندا کار دەکەن، چ لە زارۆخانە و چ لە فێرگەی بنەڕەتیدا، دایکان و باوکانیش، گەلێ جار ڕووبەڕووی پرسیارگەلێکی سەخت لەلایەن منداڵانەوە دەبنەوە. منداڵان زۆربەیان گچکە فەیلەسوفێکن و پرسیاری زۆر سەخت دەکەن، کە وەڵامدانەوەیان ئاسان نیە. گەر وەڵامیشیان بدرێتەوە، دیسان دەبێتە مایەی پرسیاری نوێ لە لایان.

ئایا دەبێت گەورەکان وەڵامی گشت پرسیارێکی منداڵان بدەنەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە، بەڵێ و نەخێرە. بەڵێ دەبێت وەڵامی ئەو پرسیارانەیان بدەینەوە، کە وەڵامەکانیان دەزانین. نەخێر نابێت وەڵامی پرسیارێکیان بدەینەوە، کە خۆمان وەڵامەکەی نازانین و زۆر ڕاشکاوانە، بڵێین نازانم". گەرچی دەشێ"نازانم" کەمێ منداڵ نائومێد بکات، چونکە زۆربەی منداڵان پێیانوایە گەورەکان وەڵامی گشت پرسیارێکیان لە لایە، بەڵام بە بارێکی دیکەدا، دەروازەیەکی دیکە بۆ بیرکردنەوەی منداڵان ئاواڵە دەکەینەوە، کە خۆیان عەوداڵی پەیدا کردنی وەڵام بن. دیسان نازانم" ئاماژەیەکی دیکەیان پێدەدات، کە پرسیارگەلێک هەن وەڵامەکانیان هەروا ئاسان نیە و بیرکردنەوە و خۆماندوو کردنی دەوێت. نابێت لەو ڕوانگە چەوتەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ منداڵدا بکرێت، کە منداڵ"منداڵە"و دەکرێت بە هەر وەڵامێک قایل بێت. ئەوانەی بەو دیدەوە لە منداڵان دەڕوانن، دەبێ لەو فاکتە تێبگەن کە منداڵ پرسیاری گەلێ سەخت و ئاڵۆزی بەخەیاڵدا دێن، کە گەورەکان لە بەرانبەریاندا، دۆش دادەمێنن و هیچ وەڵامێکیان پێ نیە!

ئەوە ئەنگێزەی پرسیار کردنە، وا لە منداڵ دەکات لە خۆی و کەسانی دیکە، ژینگە، کولتور، کۆمەڵ، یاسا و ڕێسا و ئایین، تێبگات.

لەو ڕوانگەیەوە هیچ پرسیارێک بێمانا و بێمەبەست نیە، دەبێت منداڵ ئازادی تەواوی هەبێت لە پرسیار کردندا و نابێت بەهیچ بیانویەکی، دینی و کۆمەڵایەتی و کولتوریەوە ڕێگەی پرسیار کردنی لێبگیرێت. گەر ئێمە (گەورەساڵان) بڕوامان بەوە هەبێت کە ژیان خۆی پرسیارێکی گەورە و ئاڵۆزە، ئەوا نابێت خوی پرسیار کردن لە منداڵاندا خەفە بکەین. هەر کاتێک مرۆڤ ئەنگێزەی پرسیار کردنی تێدا خەفە کرا، ئیدی بەهای مرۆڤانەی خۆی لەدەست دەدا و ڕەنگە هەر ئەوە کۆتایی مێژووش بێت!

مەبەستی ئەم پرسیارگەلە ئەوە نیە منداڵان بکات بە فەیلەسوف، یان بە گەنجینەی زانیاری! بەڵکو ئامانج ئەوەیە ئەنگێزە و خوی پرسیار کردنیان زیاتر بەهەژێنێت. دەبێت منداڵان بە بۆچوونی خۆیان وەڵامی پرسیارەکان بدەنەوە، تەنها (گەر پێویست بوو) بەمەبەستی ڕوونکردنەوە کۆمەکیان بکرێت. مەرج نیە هەموو پرسیارەکان وەڵامیان هەبێت، ڕەنگە هەندێکیان پرسیار دروست بکەن!

بۆچی 52 پرسیار؟ 52 ژمارەی هەفتەکانی ساڵە و هەر هەفتەی پرسیارێک، تا کات لە ئەرکەکانی قوتابخانە نەگرێت و منداڵیش کاتی تەواوی هەبێت بۆ بیرکردنەوە لە پرسیارەکان. لە کۆتایی هەر پرسیارێکدا، لە کەوانەیەکدا نووسراوە (بنووسە/ پرسیار بکە/ وێنە بکێشە)، ڕەنگە بە یەکێ لەو سێ شێوازە، یان بە هەر سێ شێوازەکە، منداڵ بتوانێت ڕا و بۆچوونی خۆی لەسەر پرسیارەکان دەربڕێت.

کەریم مستەفا ئۆسلۆ، سێپتەمبەری 2009

1- تۆ کێیت؟ تۆ چۆن دروست بوویت؟ (بنووسە/ بپرسە/ وێنە بکێشە)

2- به بڕوای تۆ ژیان کەی دەستی پێکردووە؟ ئایا کۆتایی هەیە؟ (بنووسە/ بپرسە)

3- برِوا دەکەیت لە سەر ئەو ئەستێرە بەرزانەی ئاسمان ژیان هەبێت؟ گەر ژیان لەوێندەر هەبێت، دەبێت ئەو زیندەوەرانەی ئەوێ چۆن بن؟ (بنووسە/ بپرسە/ وێنە بکێشە)

4- بێتە بەرچاوت، گەر مرۆڤ وەک ڕووەک لە زەویدا بڕوێت. ئەو کاتە مرۆڤ چۆن دەبێت؟ (وێنە بکێشە/ بنووسە/ بپرسە)

5 - ئایا تۆ جوانیت؟ ژیر و زیرەکیت؟ جوانی و ژیری و زیرەکی چین؟ (بنووسە/ بپرسە)

6- تۆ هەست دەکەیت، هەست بە چی دەکەیت؟ (بنووسە/ وێنەبکێشە)

7- بڕوا دەکەیت خەڵکی دیکەش هەست بکەن؟ دەتوانی هەستە کانی خۆت و هەستەکانی ئەوان ببینیت، چۆن؟ (بنووسە/ بپرسە)

8- ئایا زیندەوەرەکانی دیکە (ئاژەڵ، مێروو، باڵندە، ماسی، ....) هەستیان هەیە؟ هەست بە ئازار دەکەن، یان دڵیان تەنگ دەبێت؟ تۆ هیچ زیندەوەرێکت لە کاتی ئازارکێشاندا بینیوە؟ (بنووسە/ بپرسە)

9- گەر تۆ بتوانیت خۆت بکەیت بە زیندەوەرێکی دیکە، خۆت دەکەیت بە چ زیندەوەرێک؟ بۆ؟ (بنووسە، وێنە بکێشە)

10- بڕوا دەکەیت، درەخت و گوڵ و گیا، هەستیان هەبێت؟

چ گوڵێک لە لای تۆ جوانترین گوڵە، چ میوەیەک لە لای تۆ خۆشترین میوەیە؟ (بنووسە/ بپرسە/ وێنە بکێشە)

11- ئایا تۆ بیر دەکەیتەوە؟ بیر لە چی دەکەیتەوە؟ (بنووسە/ وێنە بکێشە)

12- ئایا مرۆڤ بە بیرکردنەوە خۆی دەناسێت، یان دەبێت خۆی بناسێت، بۆ ئەوەی بیر بکاتەوە؟ (بنووسە/ بپرسە)

13- ئایا تۆ حەز لە بیستنی گۆرانی و مۆسیقا دەکەیت؟ حەز لە وێنە کێشان دەکەیت؟ حەزت لە تەماشا کردنی پەیکەر هەیە؟ چوویت بۆ سەیری شانۆگەری؟ حەزت لە دانس و هەڵپەڕکێ هەیە؟
بە هەموو ئەو « کارانە » دەڵێن هونەر و بە ئەو کەسانەی ئەو کارانە دەکەن دەڵێن هونەرمەند. ئێستا دەزانی هونەر چیە؟ حەز دەکەیت ببیت بە هونەرمەند؟ (بنووسە/ بپرسە)

14- حەز دەکەیت وەرزش بکەیت؟ چ وەرزشێک؟

وەرزش بۆ لەش ساخی پێویستە. چۆن دەزانیت لەش ساخیت؟ ئایا لەش ساخی خۆشە؟ (بنووسە/ بپرسە)

15- گەر لەش ساخبیت، دەبێیت کار بکەیت؟ بۆ پێویستە کار بکەین؟
ئایا ئێمە دەژین بۆ ئەوەی کار بکەین، یان دەبێت کار بکەین بۆ ئەوەی بژین؟ (بنووسە/ بپرسە)

16- گەر تۆ کەسێکی خاوەن پێداویستی تایبەت (هاندیکەپ) بیت، چۆن کارەکانی ڕۆژانەت دەکەیت؟
گەر خاوەن پێداویستی تایبەت نیت، ئایا بیر لە کەسانی خاوەن پێداویستی تایبەت دەکەیتەوە چۆن کارەکانیان جێبەجێ دەکەن؟
(بنووسە/ بپرسە)

17- پێتخۆشە لە فێرگە/ قوتابخانە دەخوێنیت؟ بۆ پێویستە لە فێرگە بخوێنین؟ (بنووسە/ بپرسە)

18- کام وانەیەت لە هەموو وانەکانی دیکە لە لا خۆشترە؟ بۆ؟ (بنووسە)

19- بۆ دەبێت فێری ماتماتیک ببین؟ هەر بۆ ئەوەی بتوانین هەموو "شتێک" بژمێرین؟
دەزانیت ئەو "شتانە" چین، کە ناتوانین بیانژمێرین؟ (بنووسە/ بپرسە)

20- ئایا پێویستە فێری وانە زانیاریەکانی دیکە ببین؟ بۆ، کەڵکیان چیە؟ (بنووسە/ بپرسە)

21- ئایا پێویستە جگە لە زمانی کوردی، فێری زمانی دیکە ببین؟ بۆ؟
جگە لە کوردی، تۆ چ زمانێکی دیکە دەزانیت؟ دەتوانیت بەو زمانە وەڵامی ئەم پرسیارە بدەیتەوە؟ (بنووسە)

22- دەزانیت ساڵێک، چەند هەفتە، چەند ڕۆژ، چەند سەعات و چەند خولەکە (دەقیقەیە)؟
تۆ تا ئێستا چەند خولەک ژیاویت؟ (بنووسە / بپرسە)

23- گەر مرۆڤێک تەنها 24 سەعات بژی، بە بڕوای تۆ چۆن کاتەکەی بەکاردەهێنێت؟
تۆ دەتوانیت یارمەتی بدەیت و کاتەکانی بۆ ڕێکبخەیت؟ (بنووسە)

24- تۆ چۆن سەعاتەکانی ڕۆژێکی ژیانت بەکاردەهێنیت؟
بۆ نموونە لە سەعات 8 ی بەیانی بۆ سەعات 8 ی ئێوارە؟ (بنووسە)

25- دەزانیت دەبێت مرۆڤ لە شەو و ڕۆژێکدا 8 سەعات بخەوێت؟ تۆ چەند سەعات دەخەویت؟
بۆ دەبێت بخەوین؟ ئایا هەموو زیندەوەرێک پێویستی بە خەو هەیە؟ (بنووسە/ بپرسە)

26- زۆربەی ئەو کاتانەی کە تێیدا خەوتوین، خەون دەبینین. تۆ خەون دەبینیت؟ دەتوانی خەونێکی خۆت بگێڕیتەوە؟ (بنووسە)

27- ئایا خەون پەیوەندی بە ڕوداوەکانی ژیانی ڕۆژانەمانەوە هەیە؟ ئەو"شتەی" لە ژیاندا ئاواتەخوازیین، دەتوانین لە خەوندا بەدەستی بهێنین؟ تۆ خەونێکت بینیوە و هاتبێتە دی؟ (بپرسە/ بنووسە)

28- بڕوا دەکەیت زیندەوەرەکانی دیکە خەون ببینن؟ دەبێت خەون بە چییەوە ببینن؟ دەتوانی خەونێکی خۆت، یان خەونێکی زیندەوەرێکی دیکە وێنە بکێشیت؟ (بپرسە/ وێنە بکێشە)

29- هەوا، ئاو، خاک و وزە (ئاگر)، سەرچاوەی ژیانن. نابێت پیس بکرێن و زیادەڕۆیی بکرێت لە بەکارهێنانیاندا. بڕوا دەکەیت گەر یەکێک لەو سەرچاوانە نەمێنن ژیان بەردەوام بێت؟ بۆ؟ (بپرسە/ بنووسە)

30- ژینگە، ئەو شوێن و دەوروبەرەی لێ یدەژین، دەبێت ئاگاداریبین و پاک ڕایبگرین. بۆ؟
تۆ بەتەنگ ژینگەکەی خۆتەوە دێیت؟ چۆن؟ (بپرسە/ بنووسە)

31- تۆ سروشتت لە لا جوانە؟ چیاوگرد، دەشت و دۆڵ، یان دارستان و بیابان، کامیانت لە لا جوانترە؟ بۆ؟
(وێنە بکێشە/ بنووسە)

32- دەزانیت خۆشەویستی چیە؟ چۆنی پێناسە دەکەیت؟ تۆ کێت، یان چیت زۆر خۆشدەوێت؟ بۆ؟
(بنووسە/ وێنە بکێشە)

33- ئایا تۆ هەموو کەسێکی، یان هەموو" شتێکی"خۆشەویستت لە لا جوانە؟ یان هەموو کەسێکی، یان هەموو "شتێکی" جوانت لە لا خۆشەویستە؟ بۆ؟ (بنووسە)

34 - کەسانی دیکە (خوشک و براکەت، هاورێکەت) چۆن بزانن کە تۆ خۆشت دەوێن؟ ئایا پێویستە خۆشەویستی دەرببڕێت، یان هەر بە نهێنی بمێنێتەوە؟ بۆ؟ (بنووسە/ بپرسە)

35- مرۆڤ، زۆربەی کات بەتەنهایە، کە دەخەوێت هەر بۆ خۆی دەخەوێت. کە نەخۆشدەبێت هەر بۆ خۆی نەخۆشدەبێت، کە دەشمرێت هەر بۆ خۆی دەمرێت. ئایا مرۆڤ بوونەوەرێکی تەنهایی ویستە، یان کۆ ویستە؟
(بنووسە/ بپرسە)

36- تۆ هەندێ جار هەست بەتەنهایی دەکەیت؟ بۆ؟ بڕوا دەکەیت کەسانی دیکەش هەروەک تۆ، هەندێ جار هەست بەتەنهایی بکەن؟
(بنووسە/ بپرسە)

37- بڕوا دەکەیت کەسانی دەوروبەرت هەمیشە، یان هەندێ جار لێت تێدەگەن؟ ئەی تۆ هەمیشە یان هەندێ جار لەوان دەگەیت؟ بۆ؟
(بنووسە/ بپرسە)

38- هەندێ جار، بە هەندێ کاری مرۆڤ دەگوترێت هەڵە. چۆن دەزانین کارێک "هەڵەیە"، یان ڕاستە. گەر کەسانی دەوروبەرت هەڵەیان کرد، ئاگاداریان دەکەیتەوە؟ ئەی تۆ حەز دەکەیت ئەوانیش تۆ لە هەڵەکانت ئاگادار بکەنەوە؟ بۆ؟ (بنووسە/ بپرسە)

39- تۆ حەز دەکەیت، هەرکارێک، یان هەرشتێکت بوێت بەدڵی خۆت بکەیت، بێ ئەوەی کەس ڕێگەت لێ بگرێت؟ بۆ؟ بڕوا دەکەیت کەسانی دیکەش هەمان حەزیان هەبێت؟ (بنووسە/ بپرسە)

40- گەر هەموو کەسێک، هەر کارێکی ویست، بەدڵی خۆی بیکات و هەر شتێکی ویست بە دڵی خۆی، بیبات، بە بڕوای تۆ چی ڕوو دەدات؟ ئایا ژیان ئاسانتر دەبێت، یان ئاڵۆزتر دەبێت؟ (بنووسە/ بپرسە)

41- یاسا و ڕێسا، بەرنامە و پلانێکن، مرۆڤ بۆ ڕێکخستنی ژیان و پەیوەندی نێوان تاکەکان و کاروباری ڕۆژانە، دایڕشتوون و نووسیونی، بڕوا دەکەیت گەر هەموو کەسێک پەیڕەوی ئەو یاسایانە بکات، ژیان خۆشتر یان ئاسانتر ببێت؟ بۆ؟ (بنووسە/ بپرسە)

42- بەگوێرەی یاسا، دەبێت تۆ پەیڕەوی هەموو یاساکان بکەیت، ئەگەر نا، سزا دەدرێیت! چۆن دەزانیت ئەو کەسانەی کە یاساکانیان داناوە، هەڵە‌نین؟ ئەی ئەگەر یاسایەکت بەدڵ نەبوو، هەر پەیرڕەوی دەکەیت؟ بۆ؟ (بنووسە/ بپرسە)

43- جلوبەرگ پۆشین. مافێکی تایبەتی تاکەکەسە، بەڵام هەر لەو ڕۆژەوەی لەدایک دەبین، خێزان، کلتور، دین، ڕیساکانی ناو کۆمەڵ، بڕیار دەدەن، ئێمە چ جۆرە جلوبەرگێک بپۆشین! ئایا ئێمە دەتوانین، لەهەر شوێنێک و لەهەر کاتێکدا، ئەو جلوبەرگەی حەزمان لێیەتی، بپۆشین؟ (بنووسە)

44- فەیلەسوفێک گووتویەتی:"دەبیت بەو شتەی کە دەیخۆیت. ئایا تۆ پێش ئەوەی خواردنێک بخۆیت، بیر لە خواردنەکە دەکەیتەوە؟ ئایا گەر تۆ، سێوێک یان گۆشتی ماسی و بەرخ و مریشک بخۆیت، ئیدی دەبیت بەوانە؟ (بنووسە)

45- هەموو مرۆڤێک شیاوی ئەوەیە ڕێزی لێ بگیرێت! بەڵام (لە هەندێ کات و لە هەندێ شوێندا) هەندێ کەس بەهۆی، دەسەڵات، دەوڵەمەندی، پلەی زانستی و ڕۆشنبیری و هونەری و ڕووخساریانەوە، ڕێزی زۆرتریان لێدەگیرێت. ئایا تۆ ڕێز لە خودی مرۆڤەکان دەگریت، یان پلەوپایەیان؟ بۆ؟ (بنووسە)

46- بە، شیعر، چیرۆک، ڕۆمان، پەخشان و دراما، ... دەگووترێت ئەدەب. زۆرکەس بڕوایان وایە کە ئەدەب، ژیان جوانتر دەکات! تۆ دەڵێیت چی؟ بیهێنەبەر چاوت، گەر ئەوانە هیچیان نەبوونایە، ئایا ئەوکاتە ژیان چۆن دەبوو؟ ئایا تۆ کام لەو بابەتانەی ئەدەب دەخوێنیتەوە؟ بۆ؟

(بپرسە/ بنووسە)

47- بۆ دەبێت منداڵ بەقسەی دایک و باوک و مامۆستا و کەسانی لەخۆی گەورەتر، بکات؟ ئەی ئەگەر ئەو گەورانە هەڵە بن، هەر دەبێت بەقسەیان بکات؟ ئایا دەبێت منداڵ بەقسەی کەسێکی گەورە بکات، کە نەیناسێت؟ بۆ؟ (بنووسە)

48- کاتێک کە داوات لێ دەکەن کارێک بکەیت، یان ئەرکێک جێبەجێ بکەیت، لەبەر چی ئەو کارە، یان ئەو ئەرکە، جێبەجێ دەکەیت:

- لەبەر ئەوەی بڕوات بەو کارە، یان ئەرکە هەیە؟
- لەبەر ئەوەی کەسێکی لە خۆت گەورەتر داوای لێ کردوویت؟
- لەبەر ئەوەی یاسا بڕیاری داوە؟
- لەبەر ئەوە ئەو کارە، یان ئەرکە خۆشە؟
- لەبەر ئەوەی لەوە دەترسیت گەر ئەو کارە یان ئەرکە جێبەجێ نەکەیت سزا بدرێیت؟ (بنووسە)

49- ئایا پێویستە یارمەتی کەسانی دیکە بدەین؟ بۆ؟ ئایا دەبێت تەنها یارمەتی ئەو کەسانە بدەین کە دەیانناسین، یان یارمەتی هەر کەسێک بدەین کە پێویستی بە یارمەتی هەبێت؟ (بنووسە/ بپرسە)

50- کاتێک کە یارمەتی کەسێک دەدەین، ئایا ئەو کارە بۆ ئەوە دەکەین تا دڵی خۆمان خۆش بکەین، یان دڵی ئەو کەسە خۆش بکەین؟

(بنووسە)

51- بڕوا دەکەیت مرۆڤ و زیندەوەر و ڕوەک و سروشت و گەردوون (کەون)، هەر لەخۆوە دروست بووبن؟ یان خودا دروستی کردوون؟
(بنووسە / بپرسە)

52- بڕوا دەکەیت، ئەگەر پرسیار کردن نەبوایە، ژیان ئاسانتر دەبوو، یان ئاڵۆزتر؟ (بنووسە)

52
PHILOSOPHICAL
LOGICAL QUESTIONS

FOR CHILDREN

Karim Mustafa

www.p4ckurd.net
www.komak.nu

Printed in Hawler, Kurdistan
Second edition, 2009